

Heem-info

contact: 040 2016669 of 06 12776707
e-mail: secretaris@weerderheemvalkenswaard.nl
website: www.weerderheemvalkenswaard.nl
facebook: www.facebook.com/heemkundekring.weerderheem
Rekeningnummer: NL82RABO0108210324 t.n.v. pennm HKK
Weerderheem is ANBI-vereniging Contributie: € 32.50
Heemkamer: Oranje Nassaustraat 8f, 5554 AG Valkenswaard, 040-2015055.
Open op dinsdag vanaf 20.00 uur en eventueel op afspraak.

mei
2025

Bereikbaarheid bestuur

Mart Wijnen	voorzitter	vd Venstraat 42	5555 KK	Valkenswaard	06-12776707
Wil Peels	vice voorzitter	Dommelseweg 155	5554 NP	Valkenswaard	06-46811981
Sjef Tooten	secretaris	Franciscusdal 48	5551 CS	Valkenswaard	040-2016669
Ton van Loon	penningmeester	Molenstraat 20	5554 JV	Valkenswaard	
Jeanne van Bree-Meurkens	bestuurslid	Valkenierstr. 122	5555 JE	Valkenswaard	040-2019018
Erwin van Oorschot	bestuurslid			Valkenswaard	
Ellen Poppeliers	bestuurslid	Dubloenhof 28	5551 XN	Valkenswaard	06-13622717

Heemlezing dinsdag 20 mei Foyer Carolus, 20.00 uur

Jan Timmers 'Over mensen en de Peelrandbreuk'

Geologische breuken, zoals de Peelrandbreuk, hebben in oostelijk Brabant het landschap voor een belangrijk deel gevormd.

Er zijn hoogteverschillen ontstaan en de waterhuishouding is sterk beïnvloed. De breuken zijn brongebieden van beken en hadden veel invloed op de manier waarop mensen het landschap gebruikten en beleefden.

In de lezing wordt ingegaan op allerlei bijzonderheden in de buurt van de Peelrandbreuk en de manier waarop mensen daarvan gebruik hebben gemaakt en hoe ze ermee omgingen.

Het zwaartepunt van de lezing ligt niet op het geologisch ontstaan van de Peelrandbreuk, maar meer op de gevolgen voor het landschap, wat je er nu nog van ziet en wat mensen ermee deden.

'D'n olliemeulen' in Oploo, op de Tegelenbreuk.

Breukbewegingen in de oostelijk-Brabantse bodem hebben hoogteverschillen gemaakt, verschillende soorten delfstoffen gemaakt en binnen handbereik gebracht, en de waterhuishouding beïnvloedt.

Het belangrijkste geologische kenmerk van het gebied is die aanwezigheid van bodembreuken. Vroeger had men daar geen weet van en men wist zeker niets van hun onderlinge samenhang.
(bezoek lezing is voor niet-leden: € 5.-)

Voorbeeld ter verduidelijking

De Boekelse pastoor Bijl schreef, midden 19de eeuw, over Boekel:

'Het dorp is bijna midden met eenen bergketen doorsneden, lopende van het zuidoosten naar het noordwesten; het is opmerkelijk dat voor de bergketen van de zuidzijde bijna geen steentje in den grond gevonden wordt, terwijl achterop van de noordzijde de grond bijna een kieselbank is en nog opmerkzamer, dat bijna onmiddellijk achter de bergketen van het zuidoosten naar het noordwesten langs door het dorp een streek loopt die opwelt en waar het water tot boven in den grond zit.'

De Wonderbare Bron van Handel, gekleurd door het wijstwater.

(wilstwater – wijstverschijnsel)

Dit zijn drassige gebieden, die hun bestaan te danken hebben aan een aardbreuk. De breuk houdt het water merendeels tegen en dwingt het grondwater omhoog.

Die streek is de vruchtbaarste van het dorp en verdroogt nooit en is op de meeste plaatsen minder of meer met ijzererts bezwangerd; de landman noemt deze grond Wijst.'

Een scherp waarnemingsvermogen van pastoor Bijl, maar snappen deed hij het niet. Hij had geen verklaring voor de smalle strook moerassige wijstgrond. 'Men' had het in die tijd wel eens over een 'onderaardse rivier'.

Nog geen zestig jaar geleden, in 1968, stond in het heemkunde-tijdschrift van Gemert over hetzelfde verschijnsel het volgende:

'Het zal menigeen wel opgevallen zijn, dat in een droge zomer, als bijna alle weilanden verdroogd zijn en er enkel dor gras te vinden is, op sommige plaatsen nog mals groen gras staat. Vaak betreft dat een brede baan dwars door de weilanden heen. Dit merkwaardige verschijnsel duidt op de aanwezigheid van water, vaak op het trekken van de wijst op die plaats. Een aantal jaren geleden vertelde iemand mij, dat hij gehoord of gelezen had, dat er een brede onderaardse rivier van Gemert in de richting Nijmegen stroomde.'

Wel al een 'soort verklaring' voor een smalle strook natte grond, maar de genoemde 'stroomrichting' is geheel onjuist.

Het 'wjistverschijnsel' is nog niet zo lang geleden vastgesteld, hoewel in middeleeuwse archiefstukken staat het al beschreven.

Op bepaalde plekken komt in de bodem vrij grof, grindrijk zand voor, maar op andere plaatsen metersdiep alleen fijn zand.

Precies tussen het gebied met grof zand en het gebied met fijn zand ligt een strook met het wijstverschijnsel. Dat komt door een breuk in de ondergrond.

En, als gezegd, middeleeuwse archiefstukken maken melding van veldnamen met 'wjist' en in Heesch liggen de buurtschappen Hoge en Lage Wijst.

De familienaam 'Van de Wijst' komt veel voor in de noordelijke breukenzone in Boekel, Uden, Nistelrode en Heesch.

Ommetje Hoef

Op 1 april vond de in gebruikname van de wandeling 'Ommetje Hoef' plaats.

Een nieuwe wandeling langs verrassend-mooie plekken.

Deze route kwam tot stand in samenwerking met IVN Valkenswaard-Waalre en Heemkundekring Weerderheem Valkenswaard. Het Ommetje Hoef is het eerste (van vijf) ommetje dat is uitgewerkt binnen het Programma Dommelland.

Met dit programma wil de gemeente natuur, recreatie, sport en cultuur met elkaar

verbinden. De ommetjes zijn ook te vinden op de website van Visit Valkenswaard.

Wandelaanbod

Bij voldoende animo (ca. 20 personen) zal Wil Peels, met Ad Baken voor de IVN-onderdelen, dit nieuwe Ommetje Hoef (circa 8.4km) met u, de heemleden, lopen.

De route gaat grotendeels over onverharde paden.

Het voorstel luidt:

We lopen de route op donderdag 22 mei.

Het verzamelpunt is de Venbergse Watermolen.

Tijd: 19.00 uur.

Aanmelden bij Wil Peels, tel: zie onder Heeminfo, bestuursleden.

Uwe Heiligheid / Heilige Vader / Paus

Paus Franciscus is 21 april overleden; dat veroorzaakt weer wat godsdienstgeschiedenis voor alle groepen gelovigen en ongelovigen.

De naam 'paus' komt uit de Oudgrieks πάππας (*pappas*); latijn gemaakt: *papa* (in de betekenis van 'vader').

De titels van de paus van Rome:

- *Bisschop van Rome
- *Plaatsbekleder van Jezus (Vicarius Christi)
- *Opvolger van de Prins van de Apostelen (Petrus)
- *Opperherder van de Universele Kerk (Summus Pontifex Ecclesiae Universalis)
- *Patriarch van het Westen
- *Primaat van Italië
- *Aartsbisschop en Metropoliet van het Romeinse diocees
- *Soeverein van het Vaticaan
- *Dienaar der dienaren Gods (Servus Servorum Dei)

We hebben, anno 2025, 308 pausen gehad: 266 door de Katholieke Kerk erkende, 32 tegenpausen in Rome, twee in Pisa en vijf in Avignon, En nog drie waarvan de legitimiteit omstreden is.

*Jorge Mario Bergoglio
(Flores, Buenos Aires, 17 december 1936 – Vaticaanstad,
21 april 2025)*

*Paus Franciscus
(2013-2025)*

De encyclieken (belangrijke rondzendbrief) van paus Franciscus geven de kern weer van zijn pauselijke inzet:

Lumen Fidei Licht van het geloof; 29 juni 2013
Laudato Si Zij geprezen (mijn Heer); 18-6-2015
Fratelli tutti Over broederlijkheid en sociale
vriendschap; 3 oktober 2020
Dilexit nos Hij heeft ons liefgehad; 24-10-2024

Als je erover nadenkt . . . tjonge, we hebben al veel pausen meegemaakt, sommige heemleden misschien wel acht.

1922–1939

Achille Ambrogio Damiano Ratti,
*Pius XI

1939–1958

Eugenio Maria Giuseppe Giovanni Pacelli,
*Pius XII

1958–1963

Angelo Giuseppe Roncalli,
*Johannes XXIII

1963–1978

Giovanni Battista Enrico Antonio Maria Montini,
*Paulus VI

1978 (33 dagen)

Albino Luciani,
*Johannes Paulus I

1978–2005

Karol Józef Wojtyła,
*Johannes Paulus II

2005–2013

Joseph Alois Ratzinger,
*Benedictus XVI

2013–2025

Jorge Mario Bergoglio,
*Franciscus

Nederlandse paus

Adriaan Floriszoon Boeyens (1459 – 1523) geboren in de Brandstraat te Utrecht, is de enige paus die Nederland heeft geleverd. Zeer kort, zijn pontificaat (ambtsperiode) was van 1522–1523, en was hij paus Adrianus VI.

'Anne Frank en Miep Gies'

Uitnodiging voor de lezing in Budel door Anne Gies, op donderdag 1 mei 2025 om 20.00 uur in 'De Borgh' in Budel.

Anne Frank

Miep Gies

Wie wordt niet geroerd door het tragische levensverhaal van Anne Frank, het Joodse meisje dat twee jaar lang ondergedoken leefde in een Amsterdams achterhuis, verraden werd en afgevoerd om uiteindelijk in het concentratiekamp van Bergen-Belsen te sterven in het voorjaar van 1945, net geen 16 jaar oud.

In de jaren dat het gezin Frank ondergedoken leefde, werd het gesteund en onderhouden door enkele dappere vrienden.

De belangrijkste was Miep Van Santen, althans, die schuilnaam gaf Anne Frank haar in haar dagboek.

In 1987 wist een Amerikaanse journaliste Miep over te halen om haar verhaal op papier te zetten.

De publicatie was een verhelderende aanvulling op het dagboek en bracht andere elementen aan het licht. Zo bleek Miep Van Santen eigenlijk Miep Gies te heten.

De Vlaamse Anne Gies is na een VRT-carrière in de journalistiek en op de radio nu stemcoach voor 'Het huis van Vertrouwen'.
Uit nieuwsgierigheid (ze heeft Nederlandse roots) heeft Anne Miep Goes († 2010) opgezocht. Er ontstond een goede band.

Nu geeft Anne lezingen over Miep Gies en de familie Frank, die op sommige momenten emotioneel uitpakken.

*Donderdag 1 mei, 20.00 uur, Gemeenschapshuis De Borgh,
Dr. Ant. Mathijssenstraat 15,
6021 CK Budel
Kosten niet-leden: € 5,00.*

Anne Gies

843 – 1288 – 1406

Zoutleeuw ligt in Vlaams-Brabant. Vlaams-Brabant (frans: 'Brabant flamand') ligt in het 'Vlaams Gewest' (in arrondissement Leuven) dat is in 1995 ontstaan uit de splitsing van Brabant (in Waals en Vlaams). Leuven is de hoofdplaats; andere bekende steden zijn Vilvoorde, Halle, Tienen, Diest en Aarschot. Het provincieloze Brussel ligt als een soort enclave in Vlaams-Brabant.

Als je ver terugkijkt in de staatkundige oorsprong begin je bv. in de tijd van Karel de Grote. 843.

Uit het rijk van Karel ontstond in 843 het Hertogdom Lotharingen. Rond het jaar 1000 vestigde zich rond Leuven een geslacht van opeenvolgende graven, van wie Godfried met de Baard in 1106 de titel 'hertog' verwierf.

Zijn opvolgers breidden hun macht uit naar het noorden, over het huidige Noord-Brabant. 1288.

Omstreeks het midden van de dertiende eeuw had dit hertogdom zijn grootste omvang bereikt, maar in 1288 werd het samengevoegd met Hertogdom Limburg.

1406.

Vanaf 1406 kwam het sterk vergrote hertogdom in handen van achtereenvolgens hertogen uit het Bourgondische en Habsburgse huis.

Ligging

Zoutleeuw, 60km ten oosten van Brussel, ligt in uitgestrekte natte zand/leemgronden.

Archeologische vondsten wijzen op een heel vroege bewoning in die omgeving.

De eerste benaming van de stad komt van een vroegmiddeleeuws toponiem voor de naam Leeuw. Uit 980.

Het luidt *Leuua*, van het Germaanse *Hlaiwa*. Hlaiwa of Leeuw betekent 'bij de (graf)heuvels'. De tot heden oudst gevonden vorm met 'zout' voor Zoutleeuw dateert overigens van 1533.

Zoutleeuw

Een stadje gelegen tussen Tienen en Sint-Truiden. Tot in de 16e eeuw werd de naam Leeuw (Léau) gebruikt. De betekenis van het later toegevoegde woord 'zout' is niet helemaal zeker. Eén theorie is dat dit te maken heeft met de zoutbelasting die mogelijk werd geheven. Een andere verklaring komt van het woord 'solde', soldijgeld of zoutgeld, verwijzend naar het soldaniers-garnizoen dat in de 16e eeuw in Zoutleeuw gelegerd was.

Heemkundekring Weerderheem gaat dit jaar de heemreis naar dit stadje organiseren.

Meegaan? Graag! 20 september 2025.

*De informatie daarover groeit. Kosten:
De heemleden betalen € 60.-
Externen betalen € 65.-
Je mag dat bedrag al overmaken.*

*Rekeningnummer:
NL82RABO0108210324 t.n.v. pennm
HKK*

Wapenschild Zoutleeuw

Vanaf de 10de eeuw zijn er in de regio Zoutleeuw een aantal bewoningskernen, waarvan twee gehuchten met nadruk. Het gehucht Ophem met de vroege aanwezigheid van de Sint-Sulpitiuskapel (7e eeuw, de eerste parochiekerk van Leeuw) en het gehucht Dalhem aan de Kleine Gete waaruit het latere Zoutleeuw zou groeien.

Andere nabije 'vlekken' zijn: Uithem (met de Sint-Janskapel) en het gehucht Kastel met de motte op de Kastelberg.

Het toevoegsel 'hem' duidt op 'een groep mensen in familie- of dienstverband' (kenmerk van 6^e tot 8^e eeuw). Sint Sulpitius is een vroeg-middeleeuwse bisschop uit Bourges, Frankrijk (+647).

Vlag van Zoutleeuw

Het gaat goed met genoemde woonkernen in de 11^e eeuw. Vervolgens kreeg Leeuw (Zoutleeuw) in 1106 stadsrechten.

Twee eeuwen later, in 1307, werd het zelfs uitgeroepen tot een van de zeven 'vrijsteden' (vrije steden) van het hertogdom Brabant.

Behalve Zoutleeuw waren dat: Leuven, Brussel, Antwerpen, 's-Hertogenbosch, Tienen en Nijvel. Handel en de lakennijverheid waren belangrijke activiteiten.

In die 12^e eeuw (1100-1133) kreeg de stad zijn eerste omwalling, op initiatief van de graven van Leuven. Deze eerste omwalling beperkte zich tot het gehucht Dalhem.

In de loop van de 12de eeuw bleek Dalhem, de kern van het latere Zoutleeuw, de andere kernen te overschaduwen.

Er kwam later nog een tweede omwalling.

Zoutleeuw lag in een gunstige handelspositie: aan de weg Brugge-Keulen en aan de Kleine Gete, een rechtstreekse waterverbinding met Antwerpen.

Veilig bovendien (tegen invallen) door het beschermende moerasland tot in de verre omtrek.

Einde glorietijd

Zoutleeuw zou floreren tot in de vijftiende eeuw en daarna ging het minder.

Tienen nam meer en meer de taken van Zoutleeuw over.

Zeker vanaf 1525, toen de Grote Gete tot Tienen bevaarbaar gemaakt was.

Door de navolgende eeuwen heen werd de stad bezet door Spaanse en Franse troepen en bleef ze niet gespaard voor religieuze oorlogen en talrijke plagen.

Positief is dat de beeldenstormers in 1566 geen kans kregen binnen de poorten van de stad te komen en dat daardoor de religieuze rijkdom bewaard bleef.

Zoutleeuw verviel tot een dorps-bestaan, zij het met culturele en historische rijkdom. Dat is het nu nog, 8000 inwoners met indrukwekkende bezienswaardigheden: een kleine stad met een groot verleden.

Stadhuis van Zoutleeuw

Voorbeeld uit de hoogtijdagen van Zoutleeuw.

Het eerste, gotisch stadhuis, stamt uit 1359 ingebouwd tussen het broodhuis en de Sint-Truidenpoort.

In 1526, een kleine 170 jaar later, besliste de stadsoverheid over te gaan tot de oprichting van een nieuw ter zelfde plaatse gelegen gebouw.

Men zond hiertoe een gezantschap naar Mechelen om er contact op te nemen met Rombout II Keldermans.

Hij werd de architect.

Het werk werd in 1530 aangepakt onder leiding van P. Tsercx, en voltooid in 1538.

Aanvullend werk: architectonisch beeldhouwwerk door J. van Geest, J. Ie Propre en P. de Beeltsnijder. Glasramen uitgevoerd door J. van Halle.

(verdere beschrijving komt uit 'Inventaris van het cultuurbezit in Vlaanderen')

'Het werd een laatgotisch zandstenen bouwwerk met twee verdiepingen en vijf traveeën; voor- en zijkant opgevat als schouder-gevel.

Verhoogde begane grond; traveeën geritmeerd door korfbogen die steunen op van sokkels en loofwerkkapitelen voorziene

colonnetten.

Spitsboogdeur geflankeerd door muurzuiltjes; boogveld verfraaid met drie renaissance beeldnissen met schelpvulling. Renaissancistisch getint trapbordes door J. Casseloy, dagtekenend van 1539: decor van arabesken en medaillons in verheven beeldwerk tussen wapenstenen en balusters.'

Oorspronkelijk had het stadhuis een toren die in 1796 werd afgebroken.

Een twaalf jaar durende restauratie (1846-1858) was nodig om het stadhuis, dat erg vervallen was, te herstellen.

Het huis dat aan de linkerzijde tegen het stadhuis aan was gebouwd, werd in 1879 afgebroken. Het gedeeltelijk vrijgekomen trappenhuis kreeg onderdak in een trappentoren.

De nieuw opgetrokken toren uit baksteen met speklagen (1895) staat boven op restanten van de stadsmuur uit de 12e eeuw. Aan het stadhuis hangt het Vleeshuis, dat vaak (foutief) de 'lakenhal' wordt genoemd.

Het stadhuis is zeer bezienswaardig en te bezichtigen met uitleg.

Herdenking 85 jaar 12 mei 1940

Respect voor onze Franse helden en viere van de vrijheid. Zie:

erfgoeddiessen.nl/herdenking-12-mei-1940

Op 12 mei 1940 hebben Franse militairen in Diessen moedig verzet geboden tegen de binnenvallende Duitse troepen. De Fransen vochten als leeuwen maar dolven desondanks het onderspit tegen de Duitse overmacht. Naast drie Diessense burgers sneuvelden daarbij elf Franse militairen. Op 12 mei 2021 is als permanent eerbetoon aan hen de *12 mei 1940-brug – Pont de 12 mai 1940* plechtig onthuld.

Waarom deze vermelding?

Ook wij van Weerderheem, bestuderen met meer nadruk de voorbereiding en begin van WO II. (zie: drie artikelen in het VW deze weken)

Fototentoonstelling WO II

In de foyer (Carolus) hangt tot 10 mei de fototentoonstelling van WO II, gratis te bezichtigen.

Heemkamer mei 2025

	Datum	Hein Tops-zaal/foyer		Vergaderzaal
1 ^e dinsdag	06-05-2025	Wil P	Karel	DB heem
2 ^e dinsdag	13-05-2025	Erwin	Arne	Archiefonderzoek / Transcriptie / Wereldoorlogen
3 ^e dinsdag	20-05-2025	Jeanne	Sjef	Lezing: Jan Timmers 'Over mensen en de Peelrandbreuk'
4 ^e dinsdag	27-05-2025	Ellen	Wil M	

'Vrij zijn'

The Freedom Theatre uit Eindhoven interviewde 12 overlevenden van de tweede wereldoorlog, en vertaalde die door naar 'monologen'.

Eén daarvan wordt gespeeld door Toos van Riet. Titel 'Anette Bruining'. Met muzikale omlijsting van John Roks - Mieke Toussaint

Anette is in '44 een jong meisje dat lijdt aan tuberculose en ze ligt altijd op bed. Ze weet van haar vaders verzetsactiviteiten.

Niets erover zeggen!

Pas na de oorlog komen de verhalen.

Woensdag 7 mei 19.00 uur in de bieb van Valkenswaard, entree vanaf 18.30 uur.

Gratis, aanmelden hoeft niet.

De Jaren Zestig waren één grote explosie van 'Love, Peace & Happiness?'

Nee, er was ook een keerzijde. Dat toont

'De bevrijding van Anniek van Gestel'.

Scholier Anniek raakt onbedoeld zwanger en krijgt haar ouders, de pastoor en het hele dorp ove zich heen. Slaat ze zich daar doorheen?

Geschreven door Theo Lexmond, uitvoering van 'Kleinkunstig', regie Mieke Toussaint, met muzikale begeleiding van Michiel Wetzter, in de Hofnar; € 12.50. Dinsdag 13 mei.

Facebookpagina

Precies ja, die hebben we ook!

Je kunt Weerderheem op facebook vinden.

Kijk daarvoor:

www.facebook.com/heemkundekring.weerderheem

De facebook-vermelding staat standaard in het Heeminfo-kopje.

En, je weet dat op de beeldbanken van Weerderheem veel waardevolle lokale gegevens staan.

Foto-beeldbank, Bidprentjes, Rouwbrieven Grafmonumenten, Bibliotheek, Publicaties en Archeologie

Oproep

We zoeken heemleden die de Erfgoedkaart van Valkenswaard mee willen helpen updaten.

Melden bij secretariaat of bij Wil Peels.